

Cas Jeekel, myriapodoloog, bibliothecaris en museum-directeur, 1922-2010

Hans Duffels
Willem Ellis

TREFWOORDEN

In memoriam, Myriapoda, Zoölogisch Museum Amsterdam

Entomologische Berichten 74 (5): 166-169

Met het overlijden van Casimir Albrecht Willem Jeekel op 13 maart 2010 verloor de Nederlandse entomologie een van de belangrijkste beoefenaren. Zijn specialisme (Myriapoda: miljoen- en duizendpoten) en bescheidenheid maakten dat hij weinig op de voorgrond trad. Ook zijn wetenschappelijke bijdragen zag hij als 'voetstappen in de sneeuw'. Echter, Jeekel zal in de wetenschappelijke wereld zeker herinnerd worden als een vooraanstaand systematicus op het gebied van Myriapoda. Tot zijn pensioen heeft hij het meeste onderzoek, ook dat voor zijn proefschrift, in zijn vrije tijd verricht. Jeekel is directeur van het Zoölogisch Museum Amsterdam en voorzitter van de Nederlandse Entomologische Vereniging geweest.

Jeugd en studie

Cas Jeekel werd op 24 februari 1922 geboren in Medan, Sumatra. Zijn vader, J.C. Jeekel, was toen administrateur bij de Deli Tabak Maatschappij. Het gezin repatrieerde al in 1924 naar Nederland, en vestigde zich in Heemstede. Vader Jeekel was een enthousiast jager en had een grote belangstelling voor de natuur, die hij tijdens talloze wandelingen in het duingebied aan Cas heeft overgedragen. Cas volgde zijn middelbare schoolopleiding in Haarlem; in 1940 deed hij zijn eindexamen van de vijfjarige HBS-B. Rondom die periode was G.L. (Gerard) van Eyndhoven, de latere secretaris van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV), voorzitter van de KNNV afdeling Haarlem. Van Eyndhoven was niet alleen acaroloog, maar ook een zeer actief mycoloog, en we weten dat Cas meermalen heeft deelgenomen aan paddenstoelenexcursies die door van Eyndhoven werden geleid. Het is aannemelijk dat hij aan deze excursies zijn belangstelling voor zowel mycologie als entomologie heeft overgehouden.

Na de middelbare school begon Jeekel in 1940 een studie biologie, aanvankelijk aan de Universiteit van Amsterdam, later aan de Universiteit van Leiden. In 1941 heeft hij enige maanden gewerkt bij de entomologische afdeling van het Koloniaal Instituut (thans Koninklijk Instituut voor de Tropen). In 1947 werd Jeekel volontair assistent bij de afdeling Entomologie van het Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA) en bestudeerde hij de collectie Myriapoda van het museum. Van januari 1948 tot maart 1959 was hij assistent in deeltijd. Pas op 9 juli 1957 studeerde hij af op een hoofdvak dierkunde, met bijvakken mycologie en ecologie. Deze uitzonderlijk lange studieduur is deels te verklaren door de oorlogperiode, maar hangt waarschijnlijk ook samen met Jeekels afstandelijkheid ten opzichte van diploma's en titels, en misschien ook met zijn vrijgezellenbestaan.

Weinigen van Jeekels latere vrienden en kennissen zullen weten dat hij naast de biologie, ook actief was als jazzmusicus. Hij speelde trombone en klarinet, en heeft zelfs met Dizzie Gillespie opgetreden in het Concertgebouw. In 1939 was hij

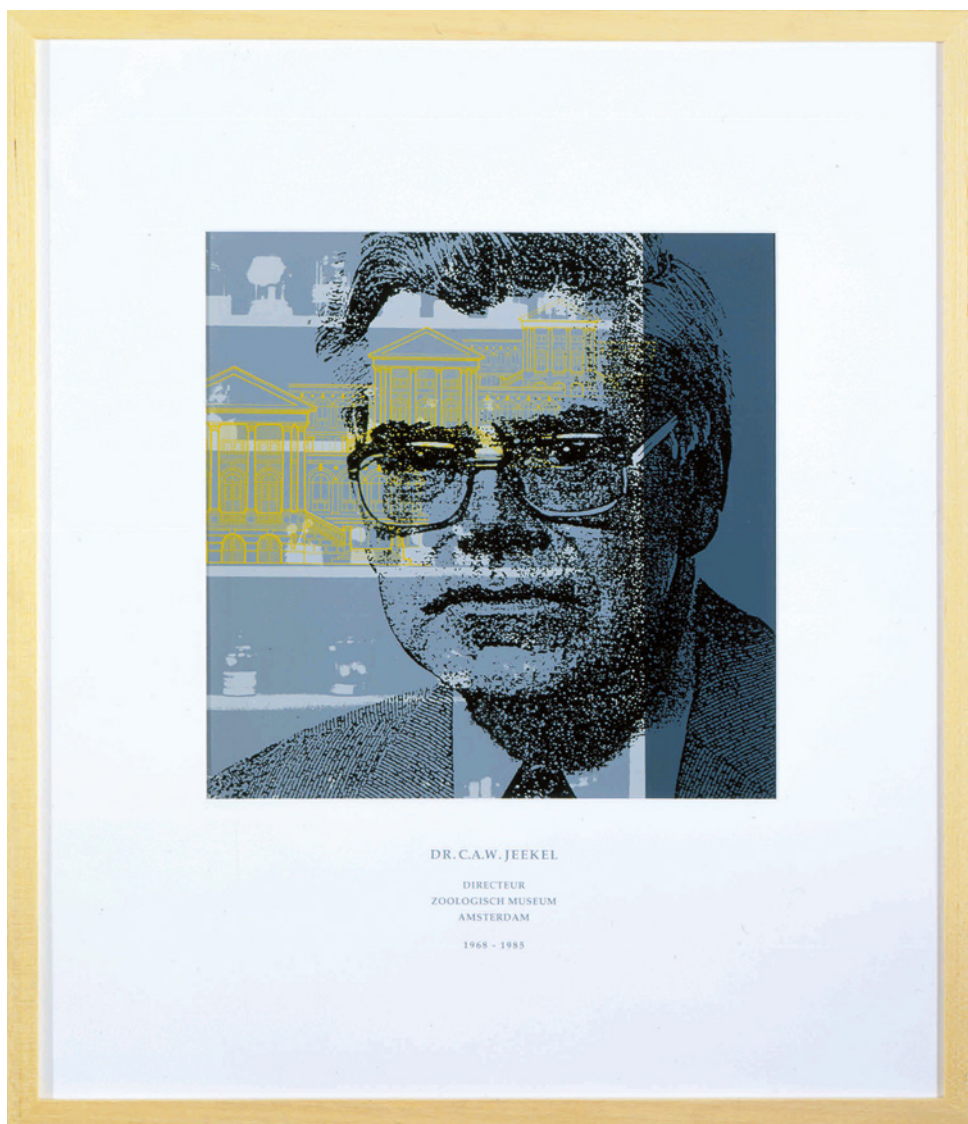
medeoprichter van de Haarlemse Jazz Club, en toen die in 1989 jubileerde was hij een welkome gast.

Onderzoeker en museumdirecteur

In maart 1959 kwam Jeekel voor volle werktijd in dienst bij de afdeling entomologie van het ZMA. In de tijd dat Jeekel aan deze afdeling verbonden was, heeft hij zich met veel inzet ingespannen voor het op orde brengen van de collecties. Samen met Dr. Gideon Kruseman, hoofd van de afdeling, en aanvankelijk Jeekels enige medestaflid, heeft hij zich sterk gemaakt voor het aanschaffen van gestandaardiseerde dozen voor het opbergen van de insecten, en vooral ook voor het ordenen van het materiaal van diverse herkomst in systematisch gerangschikte collecties.

Ook maakte hij veel verzamelreizen, meestal alleen (o.a. Italië, Sardinië, Joegoslavië, Israël), maar ook samen met Henry Wiering (Spanje, Oostenrijk) en F.C.J. Fischer (Joegoslavië), en soms met een klein aantal geïnteresseerde studenten (Duitsland, België, Griekenland, Joegoslavië, Oostenrijk). In 1970 trouwde Jeekel met Jeanne A.M. ter Beek-Rijvers, en nadien maakte hij samen met zijn vrouw nog een aantal verzameltochten in Marokko, Turkije, Frankrijk, de Canarische Eilanden, Portugal en de Verenigde Staten (1976, 1978). De langste, en wat wetenschappelijke resultaten betreft belangrijkste, reis was in 1980 langs de oostkust van Australië, van het uiterste noorden tot in Tasmanië.

Jeekels biologische interesse was heel veelzijdig. Aanvankelijk was hij vooral geïnteresseerd in paddenstoelen en spinnen. Die mycologische interesse kwam vervolgens ook tot uiting in zijn studie van de coëvolutionaire relatie tussen Carabidae en Laboulbeniales, een groep van microscopische ectoparasitaire schimmels die bij kevers optreden. Aanvankelijk was het zelfs de bedoeling dat hij hierop zou promoveren. Gaandeweg waren echter de Myriapoda in beeld gekomen, die in Jeekels latere

1. Portret van Cas Jeekel met afdrucken van een kast met preparaten in wit en de voorgevel van het hoofgebouw van het Zoölogisch Museum Amsterdam aan de Plantage Middenlaan in geel. Het portret is aangeboden bij gelegenheid van Jeekels afscheid als directeur van het Zoölogisch Museum in 1985. Het portret is vervaardigd door Paul Bomers en George Bokstijn. Herkomst: Bijzondere Collecties, Universiteit van Amsterdam, portrettencollectie nr: 000.267.

1. Portrait of Cas Jeekel with prints of a storage cupboard in white, and the facade of the main building of the Zoological Museum Amsterdam at Plantage Middenlaan in yellow. The portrait has been presented at the occasion of Jeekel's retirement as director of the Zoological Museum. The portrait has been compiled by Paul Bomers and George Bokstijn. Depository: Bijzondere Collecties, Universiteit van Amsterdam, portret collection nr: 000.267.

leven in het centrum van zijn belangstelling zouden komen te staan.

Op 5 juni 1968 promoveerde hij op een myriapodologische onderwerp, 'On the classification and geographical distribution of the family Paradoxosomatidae (Diplopoda, Polydesmida)'. Promotor was prof. Dr. H. Engel. Engel was hoogleraar-directeur van het ZMA. Toen hij in 1968 met pensioen ging, werd deze dubbelfunctie opgedeeld in die van hoogleraar systematische en geografische dierkunde en die van directeur van het ZMA. Dr. J.H. Stock werd hoogleraar en in september van dat jaar werd Jeekel directeur van het museum (figuur 1). Volgens de democratische beginselen van die tijd, vond zijn uitverkiezing plaats uit en door de wetenschappelijke staf van het instituut.

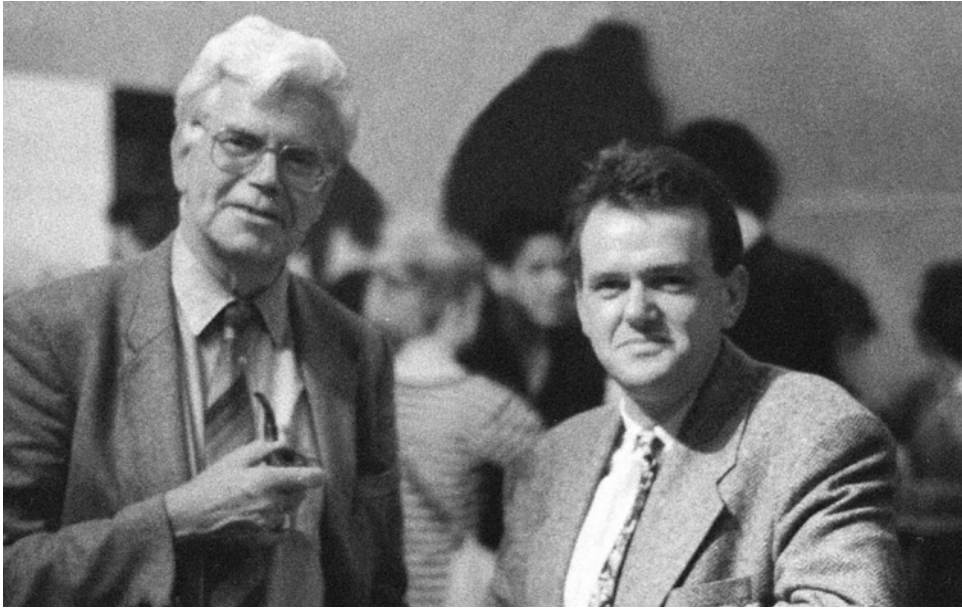
Jeekel zal in de wetenschappelijke wereld vooral herinnerd worden als een vooraanstaand systematicus op het gebied van Myriapoda, terwijl hij bijna al het onderzoek aan deze groep in zijn vrije tijd verrichtte. Na zijn pensionering heeft hij ook nog met veel enthousiasme aan de Myriapoda gewerkt. Als staflid en hoofd van de afdeling entomologie hield hij zich tijdens werktijd intensief bezig met het ordenen van de entomologische collecties. Zo zijn er nu nog in de collectie kevers van Zuidoost-Azië vele naametiketten van zijn hand te vinden. In de jaren 1960 heeft Jeekel in nauwe samenwerking met Kruseman een omvangrijke collectie Palaeartische sprinkhanen opgebouwd.

Na zijn aanstelling als directeur concentreerden zijn activi-

teiten zich op het beleid ten aanzien van de collecties in bredere zin, en op het personeelsbeleid. Voor het rangschikken van de collecties heeft Jeekel, evenals zijn voorganger Kruseman, hulp gezocht bij de vrijetijdsentomologen, vaak uit de kring van de NEV, die door hun specialistische kennis konden bijdragen aan het rangschikken en toegankelijk maken van de collecties. In 1971 nam Jeekel het initiatief tot het aanstellen van een vijftiental honorair medewerkers. Deze bijzondere functie was voorbehouden aan degenen die door kennis, inzet en toewijding een daadwerkelijke bijdrage aan de rangschikking en determinatie van de collecties konden geven.

Jeekel was vooral bij het technische en administratieve personeel heel geliefd. Een belangrijke ontwikkeling waarvoor Jeekel geijverd heeft, was de invoering van het rangstelsel voor de collectiebeheerders. Omdat de collectietaken van de wetenschappelijke staf door universitaire werkzaamheden steeds meer in het gedrang kwamen, was het van belang om goed gekwalificeerde collectiebeheerders te kunnen aanstellen ten behoeve van het collectiebeheer en het toenemende internationale leenverkeer voor taxonomisch onderzoek.

De periode van Jeekels directoraat was heel zwaar, zowel voor hemzelf als voor het museum, en werd getekend door grote veranderingen. In 1970 werd de naam Zoölogisch Museum Amsterdam ingeruild voor Instituut voor Taxonomische Zoölogie. De collecties van het museum groeiden sterk ten gevolge van schenkingen, herschikking van collecties en als resultaat

2. Cas Jeekel (links) en Ben van Wissen bij de opening van de tentoonstelling 'Leven in Steen' in 1984. Foto: Zoölogisch Museum Amsterdam
2. Cas Jeekel (left) and Ben van Wissen at the opening of the exhibition 'Life in Stone' in 1984.

van verzamelactiviteiten van de medewerkers. Groeiend ruimtegebrek maakte verhuizingen noodzakelijk. In 1973 ging de afdeling entomologie en de bibliotheek van de NEV van een oud schoolgebouw aan de Zeeburgerdijk 21 naar een pand aan de Plantage Middenlaan 64. In 1978 verhuisden de bibliotheek van het museum en de afdelingen vogels en zoogdieren van de gebouwen naast en in het aquarium van Artis en aan de Plantage Muidergracht, naar het gebouw van de voormalige Burgerlijke Stand op de hoek van de Plantage Middenlaan en Plantage Kerklaan. Nog veel ingrijpender was een verhuizing, niet heel veel jaren later, van bijna het gehele museum, exclusief de afdeling entomologie, naar twee grote panden aan de Mauritskade.

Jeekel had een scherp oog voor de maatschappelijke en educatieve invalshoek van de tentoonstellingen die het ZMA al sinds de jaren 1950 voor een breed publiek organiseerde. Dick Hillenius was gedurende een lange reeks van jaren het conceptuele brein achter de zeer succesvolle tentoonstellingen. In 1978 werd Hillenius als hoofd van de tentoonstelling opgevolgd door Ben van Wissen. Door de aanstelling van Van Wissen heeft Jeekel de goede voortgang van de tentoonstellingen zeker gesteld (figuur 2).

In de jaren 1980 ontstond bij de overheid het inzicht dat er in Nederland één, allesomvattende, Nationale Natuurhistorische Presentatie zou moeten komen. Spoedig was het duidelijk dat slechts twee locaties daarvoor in aanmerking kwamen: Leiden, met het (toenmalige) Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, het Rijksherbarium en het Geologisch Museum, en Amsterdam, met de 'Groene Plantage': Hortus Botanicus, Artis, ZMA, en Koninklijk Instituut voor de Tropen. Jeekel heeft zich met hart en ziel ingezet voor de Amsterdamse variant, en meende terecht daar ook sterke argumenten voor te hebben. Dat uiteindelijk de keuze op Leiden viel heeft hem zeer verbitterd.

NEV-bestuur

In het pand aan de Zeeburgerdijk 21 te Amsterdam waar zich indertijd de afdeling entomologie van het ZMA bevond, was ook de bibliotheek van de NEV gehuisvest. Gedurende een lange tijd (met een korte onderbreking van 1960 tot 1971) was Jeekel bestuurslid van de NEV, met als taak het toezicht op en de acquisitie voor deze belangrijke bibliotheek. In die tijd heeft de bibliotheek belangrijke aanwinsten verworven en werd de brandgevaarlijke en inefficiënte opslag in houten kasten vervangen

3. Cas Jeekel, toen voorzitter van de Nederlandse Entomologische Vereniging, te midden van een groepje entomologen tijdens de 140e zomervergadering van de vereniging in Berg en Terblijt in 1985. Van links naar rechts: W.H. Gravestein, F.G. Wilmink, broeder V. Lefeber, C.A.W. Jeekel, mev. A.C. Ellis-Adam, L.H.M. Blommers en een ons onbekende mevrouw. Foto: W.N. Ellis

3. Cas Jeekel, at that time president of the Netherlands Entomological Society, amidst a group of entomologists during the 140th summer meeting of the society in Berg en Terblijt in 1985. From left to right: W.H. Gravestein, F.G. Wilmink, father Virgilius Lefeber, C.A.W. Jeekel, Mrs. A.C. Ellis-Adam, L.H.M. Blommers and an unidentified lady.

door metalen rekken. Op Jeekels initiatief verscheen in 1971 de catalogus van tijdschriften in de NEV-bibliotheek, bewerkt door F.C.J. Fischer. De belangstelling voor en het gebruik van de bibliotheek is hierdoor sterk gestimuleerd. Het is zeker dat Jeekels belangstelling voor nomenclatuur en zijn bibliotheekwerk in wisselwerking met elkaar stonden.

Van 1983 tot 1987 was Jeekel voorzitter van de NEV (figuur 3). Twee belangrijke trendbreuken in de traditie van de vereniging vonden onder zijn voorzitterschap plaats. Van oudsher had de vereniging een sectie experimentele entomologie, maar voor het overige kende de vereniging geen structurering. Door de groei van het ledental, en de specialisatie van veel leden,

werd dit gaandeweg als onbevredigend ervaren. Als antwoord daarop werd in 1983 de eerste thematische sectie, 'PCT Snel-len', opgericht, gewijd aan de studie van de microlepidoptera. Verscheidene secties ontstonden in de daarop volgende jaren. Een andere koerswijziging was de verandering van de jaarlijkse zomerbijeenkomst van een primair sociaal gebeuren naar een vooral op veldwerk en verzamelen gerichte bijeenkomst, die telkens resulteert in een gepubliceerd verslag. De eerste 'zomer-vergadering nieuwe stijl' vond plaats in 1988 in Zuidwolde.

Myriapod Memoranda

Ernstige, gelukkig achteraf gezien ook voorbijgaande, problemen met zijn gezondheid maakten dat hij in 1985 zijn functie als directeur van het ZMA, en in 1987 het voorzitterschap van de NEV moest neerleggen. Tot zeer kort voor zijn dood is hij doorgegaan met zijn werk aan de systematiek van de Myriapoda. De meeste resultaten werden gepubliceerd in een door Jeekel uitgegeven tijdschrift 'Myriapod Memoranda'. Het tijdschrift werd in eigen beheer en op eigen kosten geproduceerd en werd aan collega's gratis toegestuurd. Jeekel startte het omdat hij genoeg had van de bemoeizucht van de redacties van de meer

traditionele tijdschriften. Het verscheen in elf delen tussen 1999 en 2009; een twaalfde deel was in gevorderde staat van voorbereiding.

Het is hier niet de plaats om diep in te gaan op Jeekels bijdragen aan de myriapodologie.

Het Centre International de Myriapodiologie geeft in de MyriaLit Database op zijn website (<http://www.myriapodology.org>) een compleet overzicht van Jeekels myriapodologische publicatie. Waarschijnlijk was het meest invloedrijk een van zijn vroegere publicaties, de Nomenclator Generum et Familiarum Diplopodorum (Jeekel 1971), waarin hij de bijzonder onoverzichtelijke indeling en nomenclatuur van de miljoenpoten een vaste basis gaf. Veel later, in 2005, publiceerde hij een soortgelijke nomenclator voor de duizendpoten (Jeekel 2005). In april 1984 was Jeekel voorzitter van het zesde International Congress of Myriapodology in Amsterdam, waarvan de resultaten een jaar later gepubliceerd werden in de Bijdragen tot de Dierkunde (Ellis et al. 1984).

Tenslotte: Cas Jeekels vriend en collega, Richard Hoffman, publiceerde in 2011 (Hoffman 2011) een zeer dierbare en informatieve In memoriam: 'Memories of Cas Jeekel, friend, colleague, and role model'.

Literatuur

Ellis WN, Jeekel CAW, Pieters FFJM (eds) 1984. Proceedings of the 6th International Congress of Myriapodology. Amsterdam, 12-17 April 1984. Bijdragen tot de Dierkunde 55: 1-218.

Hoffman R 2011. Memories of Cas Jeekel, friend, colleague, and role model. In: Mesibov R, Short M (eds) Proceedings

of the 15th International Congress of Myriapodology, 18-22 July 2011, Brisbane, Australia. ZooKeys 156: 67-70.

Jeekel CAW 1971. Nomenclator generum et familiarum Diplopodorum: A list of the genus and family-group names in the Class Diplopoda from the 10th edition of Linnaeus, 1758, to the end of 1957. Monografieën van de Nederlandse

Entomologische Vereniging 5: 1-412.

Jeekel CAW 2005. Nomenclator generum et familiarum Chilopodorum: A list of the genus and family-group names in the class Chilopoda from the 10th edition of Linnaeus, 1758, to the end of 1957. Myriapod Memoranda Supplement 1: 1-130.

Geaccepteerd: 2 juli 2014

Summary

Cas Jeekel, myriapodologist, librarian and museum director, 1922-2010

With the death of Casimir Albrecht Jeekel on March 13, 2010, the Dutch entomological community lost one of its most prominent members. Being specialised in Myriapoda, an even for entomologists obscure group, and very modest by nature, Jeekel did not put himself forward. Even his scientific contributions were seen by himself as mere 'footsteps in the snow'. Nevertheless, Jeekel will be remembered by the scientific community as a prominent systematist in the field of Myriapoda. Until his retirement most of his research, even the preparation of his PhD thesis, was done in his spare time. Jeekel has been director of the Zoological Museum Amsterdam and president of the Netherlands Entomological Society.

Hans Duffels

Naturalis Biodiversity Center
Darwinweg 2
Postbus 9517
2300 RA Leiden
hans.duffels@naturalis.nl

Willem N Ellis

Jisperveldstraat 591
1024 BD Amsterdam

